

Europa de Vest

Compilat de echipa editorială

Radicalizarea treptată a legilor „antițigănești”, I „Vânătoare de țigani” în Saxa I Franța și Țările de Jos: galere și „vânătoarea de păgâni”, I Asimilarea forțată: peninsula iberică

► *Perioada în care romii au primit permise de liberă trecere, acordate de suverani și în care au beneficiat de pomeni și de o locuință în țările Europei centrale și de Vest nu a durat prea mult timp. Începând cu debutul secolului al XVI-lea, legile din ce în ce mai radicale ordonează expulzarea lor, deportarea și persecuții deschise: o evoluție care se va finaliza cu asasinarea organizată a romilor. Adesea, ca în Spania sau în Sfântul Imperiu Roman, cruzimea persecuțiilor nu va atinge paroxismul decât în secolul al XVIII-lea.*

Ilustr. 1.

Execuția membrilor unei bande de „țigani” acuzați de furt, Giessen, Hesse

(extras din Fraser 1992, pag.178)

INTRODUCERE

La puțin timp după primirea lor, relativ călduroasă, în Europa, situația a început să se degradeze pentru romi.

Pentru Biserică, practicile medicale așa-zis „contrare spiritului creștin” ale țiganilor, chiromanția și alte „acte de vrăjitorie”, constituie o sursă de

iritare. Meșteșugarii și breslele locale se tem pentru veniturile și monopolurile lor și încearcă să se debaraseze, prin orice mijloace, de acești concurenți indezirabili. Motivând cu costurile în creștere și cu reputația din ce în ce mai proastă a romilor, cetățile încetează, în curând, să le tolereze prezența. În ochii suveranilor epocii moder-

ne, romii apăreau ca niște vagabonzi neproductivi, ce nu se supun legii și incapabili de a se adapta ordinii sociale existente. Ca urmare, cea mai mare parte dintre ei va promulga legi „antițigănești”. Chiar dacă fiecare dintre ei practică o strategie diferită, scopul lor comun este să-i facă pe „țigani” să dispară. (ilustr.1,2)

Von den Ziegeunern.

Derjenigen halben/so sich Ziegeuner nennen/vnd hin vnd her in die Land ziehen/sol per Edictum publicum allen Ständen des Reichs/durch ons bey den Pflichten/damit sie ons vnd dem H Reich verwandt seyn / ernstlich gebotten werden/d; sie hinfüro dieselben Ziegeuner/nach dem man glaublich anzeigung hat / d; sie Erfahrer/Aufspäher/vnd Verkündschaffter der Christen Land seyn/in oder durch ihr Land/Gebiet vnd Oberkeit nit ziehen/handeln/noch wandeln lassen/noch inen des Sicherheit oder Geleyb geben. Vnd daß sich die Ziegeuner dar auff/ hie zwischen Ostern wechstkünffig auß den Landen Teutscher Nation thun/sich der enteuffern/ vund darinn nicht finden lassen. Dann wo sie darnach betretten vnd jemand mit der That gegen ihnen zu handeln fürnemmen würde / der sol daran nicht gefrevelt/noch vnrecht gethan haben/wie dann solches vnser Mandat weiter inhalten wirdt.

Ilustr. 2

Edictul lui Maximilian I sub forma unei Reichs-abschied (Rezoluție a Reichului) și datat 1500:

„...sol(...)ernstlich gebotten werden, das ..sich die Ziegeuner daratf hiezwischen Ostern nechstkurf-rig aus den Landen Teutscher Nation thun, sich der enteussen und darinn nicht finden lassen. Dann wo sie darnach betretten und jemand mit der That gegen ihnen zu handeln fürnemmen wurde, der soll daran nit gefrevelt, noch vnrecht gethan haben...” (...) se ordonă cu multă seriozitate...țiganilor să părăsească teritoriile națiunii germane, înainte de Paști, să se țină departe de acestea, și să nu se lege de locurile astea pentru că oricine îi găsește ar putea să le producă necazuri, fără a fi în culpă...”

(extras din Gronemeter-Rakelmann 1988,pag.48)

Persoanele susceptibile de a furniza servicii utile erau câteodată autorizate să rămână pe un teritoriu particular: este cazul, mai ales, al grupului de muncitori aflați sub conducerea unui oarecare voievod Franciscus, care primise de la contele Thurzo un permis de liberă trecere, datat 20 februarie 1616:

„ (...) acest trib caută cu asiduitate - rătăcind din loc în loc , necunoscând pe nimeni bogat și nefiind însetat de glorie – hrană și îmbrăcăminte, plătind pentru asta oră după oră și zi după zi cu munca sa pe lângă nicovală, pe lângă foale, cu ciocanul și clești, în aer liber (...) noi considerăm că acest trib merită compasiunea și toate privilegiile și vă rugăm să le oferiți – cu plăcere - ocazia de a se instala în mahalalele , câmpiile sau terenurile mai aride, pentru a-și ridica aici corturile lor și pentru a-și practica meseriile și stilul de viață obișnuite (...)”

Ilustr.3

(extras și tradus de Mayerhofer 1988, pag.17 f.)

RADICALIZAREA TREPTATĂ A LEGILOR „ANTIȚIGĂNEȘTI”

Faptul că romii sunt acuzați de spionaj în favoarea turcilor declanșează prima fază a „persecuției țiganilor“ în Sfântul Imperiu Roman, în secolul al XVI-lea. Sunt promulgate interdicții de intrare pe teritoriul acestuia, însoțite de pedepse severe pentru „țiganii,, care ar fi tentați să revină aici. Romii încercau să se retragă în țările învecinate, în păduri și în zonele muntoase. Totuși, rapid, țările limitrofe ale Sfântului Imperiu Roman impun și ele sancțiuni „țiganilor,,. În cele din urmă, la capătul unei perioade mai mult sau mai puțin îndelungate, totalitatea țărilor Europei Centrale și de Vest adoptă o legislație „antițigăneasă”. Mai multe motive explică de ce potopul acesta de legi nu a provocat expulzarea totală a romilor

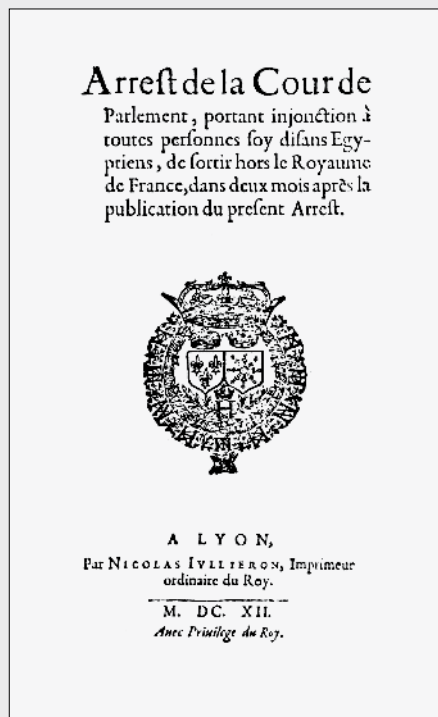
din Europa, începând cu secolul al XVI-lea. Mai întâi, sistemul administrativ, însărcinat cu respectarea legilor, aplică rar legea, cu toată rigoarea preconizată. În al doilea rând, unii membri ai nobilimii refuză permanent să asculte de ordinele suveranului lor și oferă protecția lor – romilor; dincolo de asta, poliția epocii era departe de a fi la fel de eficientă ca aceea de astăzi, în țările moderne. Oricum, romii - încolțiți - continuă să găsească mijloacele necesare pentru a evita persecuțiile.

Edictul lui Maximilian I - prin care se ordona tuturor „țiganilor,, să părăsească teritoriul imperiului, înainte de Paștele anului 1501 – marchează începutul unei perioade de suferințe extreme pentru romi. Odată acest termen depășit, ei sunt considerați ca fiind în afara legii și pot fi arestați și omorâți de către oricare cetățean. Ineficacitatea numeroaselor măsuri conduce la un val de legi din ce în ce mai severe, în toate țările europene.

Doar în Sfântul Imperiu Roman 150 de „edictate țigănești” sunt promulgate între 1500 și 1750 și fiecare lege nouă o depășește în cruzime pe cea anterioară. (Ilustr.2)

„VÂNĂTOARE DE ȚIGANI” ÎN SAXA

În 1579, electorul August de Saxa decretează că toate pașapoartele însoțitorilor disperăți și dezamățiți (des zweifelt los Gesellen) trebuie confiscate și distruse. În 1688, electorul Wilhelm I de Brandenburg dă un edict conform căruia „nici țiganii, nici negoțul lor,, nu sunt tolerate. Bărbații sunt amenințați cu munci grele (construcții de forturi), femeile - cu biciuirea și însemnarea lor cu fier roșu, iar copiii- cu „confiscarea“. În 1711, August II de Saxa acordă autorităților dreptul de a trage asupra

Ilustr.4

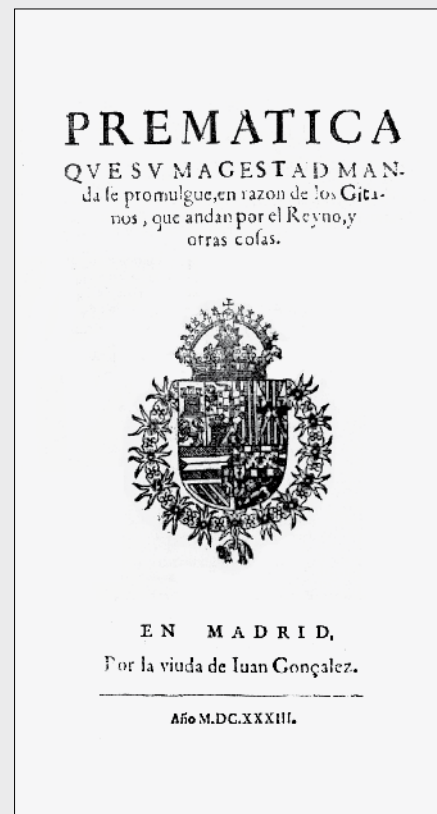
Această ordonanță dată în 1612 de către un tribunal francez cere tuturor „egiptenilor” să părăsească regatul Franței, într-un interval de două luni. Ea intră în categoria acelor edicte referitoare la romii care au fost aplicate cu o oarecare lejeritate. (extras din Hancock 1987, pag.57)

Ilustr.5(detaliu)

Afiș de avertizare, presupus a-i descuraja pe romii să intre în Sfântul Imperiu Roman și așezați pe pa-nouri la frontierele acestui stat, către 1715.

(extras din Asseo, Henriette 1994: „Țigani. Un destin european” - Paris, Gallimard pag.37)

Ilustr.6

În „Prematica” din 1633, Filip IV al Spaniei ordonă romilor să-și abandoneze limba și stilul lor obișnuit de viață.

(extras din Fraser 1992, pag. 162)

„țiganilor” care opun rezistență, în momentul arestării lor. Regele Friederich Wilhelm I al Prusiei (1713- 1740) permite autorităților – în „Instrucțiunea”, sa (1725) – să-i spânzure pe toți „țigani – bărbați și femei”, având peste 18 ani, fără proces (Ilustr.1)

În 1734, landgraful de Hesse oferă șase Reichstaler pentru fiecare „țigan”, capturat viu și jumătate din această sumă – pentru un cadavru. Măsurile incitante, de acest fel, stau la baza faimoaselor „vânători de țigani”, în cursul cărora romii au fost alungați ca animalele, spre deliciul orașenilor. În Saxa, această activitate a fost supranumită Kesseltreiben și a constituit un divertisment public.

În teritoriile austriece moștenite, romii nu sunt tratați cu mai puțină brutalitate ca în alte părți ale Sfântului Imperiu Roman. Doar în Ungaria - și anume, mai exact în zonele de vest ale țării, rămase în mâinile Habsburgilor după invazia

turcească – câțiva seniori locali acceptă să-i tolereze pe romii, atâta timp cât aceștia se pot dovedi utili. De exemplu, Gyorgy Thurzo, palatin al Imperiului Ungar, permite, în 1616, unui grup de romii să se instaleze pe teritoriul său și să continue aici să lucreze ca prelucrători de metale, în vederea celor mai mari avanta-aje ale eforturilor depuse de nobilime, în război. (Ilustr.3)

FRANȚA ȘI ȚĂRILE DE JOS: GALERE ȘI „VÂNĂTOARE DE PĂGĂNI”

În Franța, va trebui să așteptăm aproape 150 de ani pentru ca represiunea și persecuția romilor să atingă aceeași cotă ca cea observată în Sfântul Imperiu Roman. Totuși, când Ludovic al XIV-lea va promulga legile sale „antițigănești”, în timpul celei de a doua jumătăți a secolu-

lui al XVII-lea, aceste texte vor fi aplicate - datorită unei centralizări foarte puternice și unui control riguros al administrației – în mod mult mai eficient față de legile limitate la mici regiuni ale unui Sfânt Imperiu Roman – fragmentat.

Ludovic XII (1504), Francisc I (1539) și Carol IX (1561) își expulzaseră deja „țigani” din regatul lor. Ineficacitatea poliției, relaxarea și inconsecvența responsabililor cu aplicarea ordonanțelor regale, ca și liberalismul unor membri ai nobilimii, au contrazis, la început, intențiile regelui. Trebuie să așteptăm mijlocul anilor 1600- adică începutul absolutismului – pentru ca măsurile luate de autorități să devină mai viguroase și pedepsele – mai severe. Din 1666, Ludovic XIV decretează că toți „țigani” de sex masculin trebuie să fie arestați și trimiși la galere, fără proces. În 1682, „Regele – Soare”, confirmă și întărește regulile existente: romii de sex masculin trebuie

să fie condamnați la galere permanent, femeile lor – sterilizate și copiii lor – duși în ospiciu. Toți cei care vor continua să-și ducă viața lor de vagabondaj se vor expune la tortură, la marcarea cu fierul roșu sau la exil (Ilustr.4)

Aspectul excepțional al acestor măsuri ține de faptul că romii nu trebuie să fie vinovați propriu-zis de o faptă penală. În Franța, ca și în alte țări, faptul de a fi „țigan” este suficient pentru a se justifica persecuția. Nobilii și judecătorii care oferă protecție „boemienilor” sau „egiptenilor” sunt amenințați cu pierderea jurisdicției și cu deposedarea de bunurile lor, de către rege. În scopul de a scăpa atenției autorităților, grupuri mari de romi se scindează și multe familii se sedentarizează, cel puțin – o parte a anului. Unii încearcă să-și găsească refugiul în zonele de frontieră – Alsacia, Lorena sau Țara Bascilor – și în alte regiuni cu acces dificil.

În Provinciile Unite (Țările de Jos) – devenite practic independente de Spania în 1609 - de asemenea, radicalizarea treptată a legilor rămâne, la început, fără efect. Trebuie să așteptăm ca provinciile să acorde mai multe drepturi puterii centrale și să încheie tratate între ele pentru ca o persecuție coordonată – și, deci, eficace – să devină posibilă. În cadrul acestei acțiuni a poliției comune și mai bine organizate, acele heidenjachten (vânătoare de păgâni) câștigă în intensitate. Acestea sunt realizate

cu ajutorul armatei și chiar de unele entități germane apropiate de frontieră, ca ducatele de Cleves și de Munster. După ultima heidenjachten, organizată în 1728, cele mai multe victime au fost asasinat, alungate sau obligate să se supună ordinilor autorităților.

ASIMILAREA FORȚATĂ: PENINSULA IBERICĂ

Spania a fost singura țară europeană care a căutat rând pe rând și sistematic să-i extermine pe romi și să obțină asimilarea lor totală. Filip III, în 1619, ordonă tuturor „egiptianos” să părăsească țara, sub pedeapsa cu moartea. În același timp, totuși, le permite să rămână în țară, cu condiția de a se sedentariza și de a abandona stilul lor de viață tradițional. În „Prematica”, (1633), Filip IV interzice romilor („egipcianos”) să trăiască în grupuri mici, să-și folosească propria limbă și să se îmbrace diferit de spanioli. Orice încălcare a acestei legi este pasibilă de șase ani de galere, de biciuire sau de exil (Ilustr.6)

Către mijlocul secolului al XVIII-lea, procesul sedentarizării acelor „gitanos”, spanioli avansase deja, ceea ce nu poate fi însă interpretat ca o dovadă de asimilare completă. Romii refuză să se conformeze unor cerințe formulate de regele Ferdinand, în așa fel încât

acesta ia o decizie radicală: pe 30 iulie 1749, toți romii au fost arestați pe întreg teritoriul spaniol și trimiși la muncă forțată, în mine, pe șantiere navale sau în manufacturile de stat. Această zi, trecută în posteritate, în istoria Spaniei, sub numele de „miercurea neagră” a însemnat că între 9000 și 12000 de romi au fost reținuți. Portugalia, ca și Marea Britanie, mai târziu, descoperă o nouă manieră de a se ocupa de „țigani” și, începând din 1538, îi deportează pe romi în Africa sau Brazilia, unde aceștia vor face parte din primele colonii europene.

Timp de mai mult de 300 de ani, persecuțiile și expulzările domină în arsenalul măsurilor aplicate de către autorități – romilor, în toată Europa. În ciuda pedepselor draconice prevăzute, legislația adoptată în perioada secolului XVI-XVIII nu a permis rezolvarea pretensei „probleme țigănești”, nu a avut efectul scontat și nici nu a dus la „disparația” celor despre care vorbim. Acest lucru, împreună cu influența Luminilor și cu principiile unei politici sociale și financiare bazate pe absolutism, i-a incitat pe suveranii europeni să formuleze o nouă „politică țigănească”. Habsburgii în Austria și Burbonii în Spania, în special, s-au lansat în curând, într-o politică mai puțin crudă – dar la fel de implacabilă – de asimilare forțată a romilor.

Bibliografie

Fraser, Angus (1992) *The Gypsies*. Oxford / Cambridge: Blackwell | **Gilsenbach, Reimar (1994)** *Weltchronik der Zigeuner. Teil 1: Von den Anfängen bis 1599*. Frankfurt am Main: Peter Lang | **Gronemeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988)** *Die Zigeuner. Reisende in Europa*. Köln: DuMont | **Hancock, Ian (1987)** *The Pariah Syndrome. An Account of Gypsy Slavery and Persecution*. Ann Arbor, Michigan: Karoma | **Kenrick, Donald (2004)** *Gypsies: From the Ganges to the Thames*. Hatfield: University of Hertfordshire Press | **Mayerhofer, Claudia (1988)** *Dorfzigeuner. Kultur und Geschichte der Burgenland-Roma von der Ersten Republik bis zur Gegenwart*. Wien: Picus | **Tcherenkov, Lev / Laederich, Stéphane (2004)** *The Rroma. Volume I. History, Language and Groups*. Basel: Schwabe | **Vossen, Rüdiger (1983)** *Zigeuner. Roma, Sinti, Gitanos, Gypsies zwischen Verfolgung und Romantisierung*. Frankfurt am Main: Ullstein